

Голові разової спеціалізованої вченої ради
з присудження ступеня доктора філософії
у Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка
доктору філологічних наук, професору
РАРИЦЬКОМУ Олегу Анатолійовичу

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента кандидата філологічних наук, доцента,
доцента кафедри германських мов і зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка**

ШАПОВАЛ Ольги Григорівни

**на дисертаційну роботу «Категорія невизначеності в художніх
системах модернізму і постмодернізму»**

ЧОРНОКОНЬ Вікторії Вікторівни

**представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 035 Філологія**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Заслуга авторки рецензованої дисертації полягає, на наш погляд, насамперед у тому, що вона *вперше* в українському літературознавстві здійснила *комплексне* дослідження функціонування категорії невизначеності в новітній літературі, базуючи його на сучасних науково-дослідних підходах та критеріях. Авторка цілком слушно зазначає, що «вивчення поетики невизначеності у межах художніх систем модернізму і постмодернізму дає змогу простежити важливі історико-літературні закономірності, що стосуються змін, які відбулися в новітній літературі порівняно з класичною художньо-естетичною парадигмою» (с. 214). Співвідношення центральних діяхронних явищ новітньої літератури

– модернізму і постмодернізму – досі не отримало однозначної оцінки в сучасному літературознавстві, а категорія невизначеності розглядалась лише фрагментарно, у межах окремих художньо-естетичних систем та художніх творів і не ставала предметом комплексного дослідження, яке дозволило б побачити її еволюцію та трансформацію у модерністському та постмодерністському дискурсі, що й обумовлює *актуальність* рецензованої роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Авторкою досить чітко й логічно визначено об'єкт, предмет і мету дослідження, а також окреслено завдання. Для досягнення поставлених завдань у дисертаційному дослідженні доцільно використано комплексну методологію з використанням різних літературознавчих методів і окремих теоретико-літературних концепцій, що свідчить про належний рівень наукової підготовки дисертантки. Структура дисертації є логічно обґрунтованою та загалом відповідає цілі й завданням, що в ній поставлені. Рецензована робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів з підрозділами і висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (234 позиції) та додатків, які містять список публікацій за темою дисертації (Додаток А) та відомості про апробацію результатів дисертації (Додаток Б). Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок, із них 202 сторінки основного тексту. Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог, написана науковим стилем і літературною українською мовою. Стил ь викладу матеріалу логічний, чіткий та виважений, читається легко, викликає зацікавленість проблемою.

Вступ до роботи містить обґрунтування актуальності теми, її наукової новизни, теоретичної та практичної значущості, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження, окресленні матеріалу та методологічної бази дослідження тощо.

Перший розділ – «Теоретико-методологічні аспекти дослідження категорії невизначеності» – містить 4 підрозділи, які висвітлюють теоретичні

засади і методологічні стратегії вивчення поетики невизначеності. Авторка послідовно розглядає теоретико-літературні концепції сучасної наратології (підрозділ 1.1), рецептивної естетики (підрозділ 1.2), теоретико-методологічні напрацювання Р. Барта (підрозділ 1.3) і У. Еко (підрозділ 1.4) з позицій трактування ними досліджуваної категорії. Дисертантка робить висновок, що невизначеність в літературі – «це явище, коли автор свідомо організує текст так, що читач не може точно встановити обставини сюжету, сутність характерів персонажів та їхніх стосунків, рівень достовірності розповіді, смисл окремих образів, зміст авторської позиції тощо» (с. 57). Основними видами прояву невизначеності в художньому тексті виокремлено недомовленість, приховування та навмисне формування взаємовиключних варіантів інтерпретації. Вважаємо, що розділ в цілому демонструє серйозну літературознавчу обізнаність і компетентність авторки дисертації в осмисленні широкого кола вельми складної та суперечливої спеціальної літератури.

У трьох наступних – **другому, третьому і четвертому** – розділах роботи послідовно розглядається специфіка формування поетики невизначеності у різні періоди розвитку літературного процесу.

У **другому** розділі – «Парадигма форм художньої невизначеності в модерністській літературі» – простежується формування поетики невизначеності в літературі межі ХІХ – ХХ ст. (підрозділ 2.1) на матеріалі творів Г. Джеймса, Дж. Конрада, А. Жіда та в період так званого «високого модернізму» (1920-30-х рр.) на матеріалі творів Дж. Джойса, Дж. Барнс, Ф.С. Фіцджеральда, Е. Гемінгвея, В. Фолкнера (підрозділ 2.2). Типологічними ознаками вияву невизначеності в модерністській прозі, на думку авторки, є «сюжетна фрагментарність, вільна часопросторова організація дії на основі концепції «часу-тривалості», нова структура образу персонажа характерними «пустотами» й «невизначеними місцями» в його характеристичній, множинній фокалізації, асоціативна образність, що породжує варіативні техніки «потoku свідомості» (с. 127).

У **третьому** розділі – «На межі модернізму і постмодернізму: ненадійний наратор у контексті стратегій метатекстуальності» – авторка звертається до творів 1940-50-х років з метою «ствердити неперервність традиції і встановити своєрідний місток між модернізмом і постмодернізмом» (с. 128). Проведений аналіз романів Г. Гріна, К. Кізі, К. Абе дозволив В. Черноконь зробити висновок про «розширення спектру поетики невизначеності» (с. 147), зокрема продуктивним використанням ненадійної нарації.

У **четвертому** розділі – «Постмодерністські варіанти поетики невизначеності» – дисертантка звертається до романів Дж. Барнса, М. Еміса, Дж. Фаулза, Дж. Кутсі, К. Ішігуро, С. Рушді з метою простежити специфічні індивідуально-авторські шляхи реалізації художньої стратегії невизначеності у постмодерністському дискурсі. За спостереженням дисертантки, невизначеність у поетиці постмодерністських романів реалізується у фрагментарному сюжеті, наративній грі, використанні образів-симулякрів, явищі ненадійної нарації.

На нашу думку, всі три розділи виконано з широким залученням сучасного термінологічно-категоріального апарату, з глибоким зануренням у художній контекст; вони переконливо свідчать про вміння дисертантки застосувати ті чи інші теоретико-поняттєві категорії сучасного літературознавства у практиці літературно-художнього, компаративного та рецептивного аналізу, – словом, про сформованість найважливіших професійно-кваліфікаційних компетенцій. Хочемо зазначити, що саме ґрунтовність та концептуальність теоретичних підходів авторки до аналізованого матеріалу дозволили їй визначити типологічні ознаки поетики невизначеності в межах модерністської і постмодерністської художніх систем.

Наукова новизна одержаних результатів. У рецензованій роботі *вперше* на належному дослідницькому рівні проаналізовано проблемні питання феномену літературної невизначеності в контексті світової

літератури від кінця XIX до початку XXI ст.. Об'єктом наукового аналізу дисертанткою обрано найбільш репрезентативні для дослідження літературно-художньої невизначеності твори світової літератури визначеного періоду, які аналізуються в контексті загальних тенденцій розвитку літературного процесу новітньої доби. Застосування теоретико-методологічних концепцій наратології, рецептивної естетики, теорії інтертекстуальності, структурно-функціонального аналізу дозволило виявити форми і засоби поетики невизначеності, їх функціональне значення в художніх системах модернізму і постмодернізму, встановити *новий* теоретико-літературний вимір їх співвідношення.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.
Теоретичне значення результатів дослідження вбачаємо у їх значущості для вивчення нових аспектів стратегії художньої невизначеності у контексті висвітлення проблем співвідношення модернізму і постмодернізму, подальших розробок у сфері історичної та теоретичної поетик. *Практичне значення* – у можливості використання отриманих результатів у процесі вивчення новітньої зарубіжної літератури у закладах вищої освіти, у відповідних спецкурсах і семінарах, що акцентують увагу на теоретико-літературних аспектах дослідження художніх систем модернізму і постмодернізму

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Результати дисертаційного дослідження пройшли належну *апробацію* на конференціях різних рівнів. За темою дисертації опубліковано 14 наукових праць, серед яких 3 статті – у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, решта – у матеріалах конференцій. Одна апробаційна публікація здійснена у співавторстві з науковим керівником. Особистий внесок дисертантки полягає у самостійній розробці нової теоретичної проблеми. Аналіз публікацій Вікторії Черноконь дозволяє стверджувати, що всі вони безпосередньо пов'язані з темою дисертації та розкривають її зміст.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Результати перевірки дисертаційної роботи та публікацій свідчать, що ознаки академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації не виявлено. Порушення академічної доброчесності у рецензованій дисертаційній роботі відсутні.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Віддаючи належне науковій праці Вікторії Черноконь, зробимо кілька зауважень до роботи:

1. Дисертантка залучає до аналізу значну кількість художніх творів, що, з одного боку, дозволяє проілюструвати різноманітність втілення поетики невизначеності, а з іншого – подекуди призводить до описовості, поверховості аналізу, констатації певних тез, без опори на ілюстративний матеріал текстів.

2. У підрозділі 4.1. термін «симулякр», винесений у назву («Симулякр і розмивання змістової однозначності в романах Джуліана Барнса») використовується лише у підсумковому абзаці підрозділу, відповідно, здається доцільним звернути більшу увагу безпосередньо на аналіз образів-симулякрів у творах Дж. Барнса в контексті формування стратегії невизначеності.

3. У «Висновках» потребують уточнення результати, заявлені у завданнях дослідження: «виявити точки дотику та відштовхування письменників-модерністів й авторів постмодерністських творів на рівні стратегій створення художньої невизначеності» (с. 25), якщо «точки дотику» висвітлені ґрунтовно та доказово, то «точки відштовхування» потребують конкретизації.

4. Вважаємо за потрібне звернути увагу дисертантки на необхідність виправити певні технічні помилки в оформленні бібліографічних описів Списку використаних джерел; усунути окремі випадки тавтології та необґрунтованих повторів (с. 45, с. 51).

Однак слід зауважити, що ці недоліки не впливають на якість і зміст роботи, адже стосуються, головню шляхів і способів доповнення та

поглиблення наукових спостережень, викладених у дисертації, або носять суто технічний характер і легко усуваються.

Загальна оцінка дисертації. Мету роботи реалізовано повністю, а представлений текст свідчить про безперечний професіоналізм і ерудованість, глибоке знання дисертанткою не лише предмета дослідження, а й широкого історико-культурного контексту. У роботі є тонкі філологічні спостереження, що засвідчує високий рівень фахової підготовки її авторки.

Вважаємо, що дисертаційна робота Вікторії Чорноконь «Категорія невизначеності в художніх системах модернізму і постмодернізму» є оригінальною, цілісною, завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що сукупно розв'язують вагомі для розвитку сучасної філології наукові завдання.

Отже, дисертація Вікторії Вікторівни ЧОРНОКОНЬ на тему: «Категорія невизначеності в художніх системах модернізму і постмодернізму» відповідає спеціальності 035 Філологія, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., а її автор, Вікторія Вікторівна ЧОРНОКОНЬ, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний рецензент,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і
зарубіжної літератури

Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

 Ольга ШАПОВАЛ